

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

УДК 334.012.23

Віктор Мадзігон, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості НАПН України, м. Київ

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

У статті розкривається питання підготовки учнівської та студентської молоді до підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки у системі освіти, що відповідає Болонському процесу якості, Національному класифікатору України щодо професій та посад з розвитком нових видів економічної діяльності та технологій виконання робіт відповідної кваліфікації із набутими професійними фаховими вміннями та навичками.

Ключові слова: виробництво, підприємець, освіта, ринок, професія, бізнес, економіка, маркетинг, менеджмент, власність, технологія.

Рис. 1. Літ. 12.

Актуальність проблеми. В умовах формування ринкового господарства, інституціональних змін в економіці України, радикальних змін у відносинах власності проблема становлення і розвитку підприємництва набуває неабиякого значення. Актуальність дослідження проблем розвитку підприємництва посилюється також і тим, що повільність та суперечливість просування України шляхом ринкових реформ значною мірою зумовлені саме недооцінкою ролі та значення підприємництва як структуроутворюючого елемента ринкової економіки [7].

Недооцінку підприємництва, ігнорування його економічних і соціальних можливостей протягом майже всіх років реформаційних перетворень можна кваліфікувати як великий стратегічний промах, який також поглибив кризу економіки України в цілому [10].

Аналіз реальних процесів розвитку підприємництва в Україні, реалізації урядових дій щодо його підтримки показує, що головною причиною, яка стримує подальший розвиток підприємництва, є не сформованість в країні ефективної законодавчо закріпленої державної політики розвитку підприємства. Свідченням неефективності діяльності органів державної влади у сфері розвитку підприємства в Україні є, насамперед, зниження темпів зростання кількості діючих малих підприємств і чисельності працюючих в них, посилення процесу "тінізації" суб'єктів підприємництва [13].

Розв'язання існуючих проблем розвитку виробництва в Україні потребує нових підходів до сприяння розвитку підприємства. В тому аспекті головну роль повинні відіграти навчальні заклади, щоб вести безперервну економічну освіту із загальноосвітньої школи, професійно технічного училища та ВНЗ. Такий рівень освіти забезпечуватиме підготовку висококваліфікованих

фахівців ринкової економіки, які володіють знаннями управління виробничою діяльністю – менеджментом та вироблення ефективних напрямів діяльності – маркетингу у конкурентному ринковому середовищі, а також інші економічні дисципліни: фінанси, податки, ціноутворення, технології сучасного виробництва і головне вміння виробляти якісно ті товари та послуги, які мають попит в даний час у відповідному сегменті ринку. Завдання полягає в тому, щоб суттєво підняти роль і місце малого підприємства в економічному процесі суспільства, а саме – забезпечити протягом найближчих років у структурах зазначеного сектору зайнятість на рівні 25 – 30 % дієздатного населення та виробництво до 25% ВВП [3].

Ця тема є досить актуальною на сьогоднішній день. Тому її дослідженню присвячено дуже багато статей, наукових робіт та інших праць, які висвітлюють специфіку розвитку виробництва в малому підприємстві, проблеми ефективної їх діяльності, проблеми фінансового забезпечення, проблеми оподаткування та інші фінансово-економічні аспекти. Але, слід зазначити, що значним промахом є те, що наукові дослідження з проблем оподаткування суб'єктів виробництва малого підприємства переважно зводяться до аналізу положень зарубіжного і вітчизняного податкового права, їх узагальнення та розробки конкретних пропозицій з вдосконалення податкового законодавства. Тобто вивчається зарубіжний досвід, на базі якого пропонують моделі розвитку, системи та принципи оподаткування виробництва малого бізнесу нашої країни. Але ж зрозуміло всім, що нашу країну неможливо прирівняти до країн з високорозвинутою ринковою економікою, а тому і неправильним буде застосування їхніх моделей.

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

Потрібно вивчити весь процес функціонування цих моделей, специфіку розвитку виробництва малого бізнесу в цих країнах, проаналізувати всі можливі наслідки, позитивні і негативні сторони проведення певної політики в нашій країні, збалансувати потреби держави з потребами виробництва малих підприємств [11].

Однак проблема розвитку виробництва приватного сектора економіки, підприємництва вимагає постійного вивчення, вдосконалення підходів до цієї діяльності, відзначено в роботі [12].

Аналіз останніх публікацій. Даній проблемі присвячено і випущено друком у світ значну кількість науково-методичної літератури, яка висвітлює питання підприємництва як напрям людської діяльності, до них слід віднести роботи З. Варналій, В. Сизоненко [2], М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон [3], А. Гальчинський, П. Єщенко [5], С.А. Давимука [6], М.М. Єрмошенко [7], В.М. Ковальчук [8], І.Р. Михасюк, І. Бернацький [10], В.М. Мадзігон [12], М.І. Маниліч, І.В. Губатюк [11], С.В. Мочерний [13] та інші автори, роботи яких використовуються в навчальному процесі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретичних і практичних концепцій, та висвітлення розвитку приватного сектора виробництва, підприємництва в умовах трансформації економіки України відносно до встановлення різних форм власності в ринкових відносинах і важливого фактору національного відродження і розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж вивчати науки, займатися спортом, насолоджуватися мистецтвом, людина має задовольняти свої потреби в їжі, одязі, житлі – найбільш необхідні та важливі для існування та проживання. Але в готовому вигляді їх ніхто не надає. Наприклад для отримання хліба потрібно зробити наступне: зорати поле і засіяти його зерном, використовуючи засоби праці (плуг, культиватор, сіялку, борону),

крім власної праці використати дарунки природи, дощ, сонце і тепло, і тільки потім зібрати врожай; провести жнива, вимолотити зерно, просіяти, висушити, помолоти, просіяти на різні гатунки борошно і завести на підприємства хлібопекарні, які за спеціальними технологіями і випечуть “Дар Божий” хліб до столу. Видобування нафти, вугілля, газу, руди теж складана праця багатьох працівників, які після своєї діяльності дають сировину для переробних підприємств виготовлення різних видів матеріальних благ. Для виготовлення одного автомобіля необхідна праця тисячі працівників у різних галузях людської діяльності. Весь процес по виготовленні будь-яких матеріальних благ чи товарів і є процес виробництва, як зазначає Є. Воробйов в¹.

Виробництво – це процес взаємодії між людиною і природою, під час якого здійснюється пристосування, змінювання природи до потреб людини.

Економічна наука розглядає виробництво як єдність природних і суспільних відносин. Люди трудяться не поодиноці, а спільно, групами, колективами. Праця кожної людини – це частка загальнолюдської праці, затрачуваної в суспільстві.

Розкриваючи дане питання насамперед слід відзначити – суспільне виробництво як процес суспільної праці – це процес діяльності (впливу) людей на предмети і сили природи та пристосування їх до задоволення потреб, що виникають у людському суспільстві.

Виробництво – як процес суспільної праці у підприємницькій діяльності чи державному сектору економіки, складається з таких складових при будь-якій системі господарювання: засобів праці, предметів праці та трудових ресурсів. Сам процес виробництва включає розподіл, обмін та споживання.

До складу суспільного продукту входять різні матеріальні й нематеріальні блага і послуги. Вони створюються в різних сферах і галузях суспільного виробництва, як матеріального і нематеріального.

Галузеву структуру суспільного виробництва умовно поділяють:

Сфера матеріального виробництва	Сфера нематеріального виробництва
<ul style="list-style-type: none">- видобувна промисловість- обробна промисловість- будівництво- сільське господарство- рибальство- мисливське і лісове господарство- транспорт- зв'язок- торгівля- громадське харчування	<ul style="list-style-type: none">- установи соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти, культури, спорту- кредитні установи- міністерства, відомства- громадські організації- установи державної безпеки й оборони- суди та юридичні організації- митниці, релігійні установи

¹ Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченкор Н.М. Основи економіки: навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – С. 35 – 59.

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

У виробництві складаються різні типи відносин, які можна розділити на:

ФВ – фінансовий відділ
ВК – відділ кадрів

Організаційно-економічні відносини – виникають у процесі організації виробництва як такого. Вони характеризують стан виробництва. Особливості певного етапу розвитку чинників виробництва і їх суспільної комбінації. Сюди входить поділ праці, його спеціалізація, кооперування, концентрація і комбінування виробництва.

Соціально-економічні відносини називають виробничими відносинами. Виробничі відносини це відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг, що ґрунтується на відносинах власності.

Відзначимо, що будь-яке виробництво пов'язано із організаційно-управлінською структурою суспільного виробництва. Управління відокремлюється від виробництва і стає самостійною сферою. Воно має власну організаційну структуру, засноване на внутрішньому поділі управлінської праці.

Підприємства виробники вибирають відповідну схему управління процесом виробництва і переважно вони бувають:

ВП – відділ постачання

ВЗ – відділ збуту

ВСТ – відділ стандартів

ВВіР – відділ винахідництва і раціоналізації

ВПВ – відділ підготовки виробництва

ВМА – відділ механізації автоматизації

ВЮ – відділ юридичний

ВКіД – відділ канцелярії і документації та ін.

На рис. 1. показано адміністративну структуру Дрогобицького автокранового заводу на кінець 2008 року

Горизонтальна схема організації управлінської праці – застосовується при розподілі великого масиву робіт на численні локальні виробничі функції чи завдання як на рівні великих підприємств, так і на галузевому рівні організації та управління економікою

Вертикальна схема організації управління – забезпечує координацію окремих управлінських функцій горизонтального рівня з метою досягнення загальних цілей виробничої системи.

Як приклад приводимо структуру промислового підприємства, яке охоплює різні види управлінських структурних схем.

На заводі діють основні цеха:

Цех 1 – механічний, обробка деталей сталевих і чавунних заготовок.

**ВГК ВГТ ВГМ ВГЕ ВДВ БУХ ПЕВ
ФВ ЛАБ ВК ВП ВЗ ВСТ ВВіР ВПВ
ВМА ВЮ ВКіД**

ВГК – відділ головного конструктора

ВГТ – відділ головного технолога

ВГМ – відділ головного механіка

ВГЕ – відділ головного енергетика

ВДВ – відділ диспетчерсько-виробничий

БУХ – бухгалтерія

ПЕВ – планово-економічний відділ

Цех 2 – пресоагатовельний – проводив штампування і різку металу товщиною до 20 мм.

Цех 3 – ковальсько пресовий – проводив штамповку всіх метизів діаметром до 24 мм.

Цех 4 – енергетичний – включаючи насосну, компресорну, очисні споруди.

Цех 5 – інструментальний з виготовлення всієї оснастки і штампів, прес-форм.

Цех 6 – транспортно-автомобільний.

Цех 7 – залізничний транспорт.

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

Цех 8 – виготовлення гідро циліндрів як коротких, так і чотири метрових.

Цех 9 – зварювання – всі види зварювання металу.

Цех 10 – збиральний – головний конвеєр.

На заводі, крім основних виробничих цехів, були будівельні і лікувальні комплекси, стадіон, бази відпочинку в Криму, Карпатах – (Кропивник) та інші допоміжні служби².

Зазначимо, що за своєю натурально-речовою структурою суспільний продукт поділяється на засоби виробництва та предмети споживання. Якщо підходити до його оцінки з погляду функціональної ролі окремих складових елементів, фактичного використання, то розрізняють фонд заміщення, фонд споживання і фонд нагромадження.

У відповідності з цими ознаками розрізняють три види виробництва: одиничне, серійне і масове.

В процесі виробництва створюється валовий національний продукт, національний дохід та національне багатство.

Його обчислюють двома основними методами:

- як суму доходів підприємств, організацій і населення (заробітної плати, від індивідуальної трудової діяльності та ін.), в матеріальному і нематеріальному виробництві;

- як потік товарів, усіх витрат населення у сфері кінцевого споживання (на їжу, одяг, взуття, предмети господарського вжитку). Придбання різноманітних послуг.

Національний дохід (чистий продукт) – це реальний дохід, який використовується в

Фонд заміщення – це частина суспільного продукту, яка йде на відновлення зношених засобів виробництва, а за натуральним складом є засобами та предметами праці.

Фонд споживання – це частина суспільного продукту, яка йде на задоволення матеріальних та духовних потреб людей. За своїми натуральним складом в умовах простого відтворення фонд споживання – це предмети споживання. При розширеному відтворенні одна частина національного доходу йде на особисте споживання, а друга – на нагромадження, тобто на збільшення особистих і речових факторів виробництва, на розвиток технологічного способу виробництва.

Фонд нагромадження – частина національного доходу, яка спрямовується на розширене відтворення, розвиток сфери нематеріального виробництва приріст запасів і резервів.

Одиничне виробництво – характерна висока кваліфікація працівників (робітників), універсальні верстати та засоби виробництва, широка номенклатура товарів.

Серійне виробництво – характерне для широкої номенклатури виробів, механізованих процесів виробництва, серійного випуску партії товарів, воно тяготеє до масового виробництва.

Масове виробництво – характеризується високою автоматизацією технологічних процесів, конвеєрних ліній виробництва, випуском великої кількості однотипних товарів.

Валовий національний продукт ВВП

це сукупність усіх виготовлених товарів і надання послуг у країні за рік (без урахування повторного рахунку).

Мета організації виробництва у підприємницькій діяльності на підприємстві – це забезпечення погодженості функціонування всіх його підрозділів, цехів, факторів, взаємодії людей, які беруть участь у виробництві, яке своєю чергою класифікується за такими ознаками:

- *номенклатура продукції;*
- *об'єм випуску однорідної продукції;*
- *ступінь стабільності номенклатури виробів;*
- *характер завантаження робочих місць.*

суспільстві для особистого споживання і для розширеного відтворення. Він є частиною валового національного продукту, крім тих засобів праці, що втрачаються на відшкодування їх зношеної частини.

Національне багатство – це сукупність створених і нагромаджених у країні працею всього суспільства, підприємницької діяльності матеріальних благ, рівня освіти, виробничого досвіду, майстерності, творчого обдаровання населення, які призначені для розширеного відтворення і досягнення основної мети суспільства.

² Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економіки: навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – С. 35 – 59.

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

Найважливішими складовими частинами національного багатства в усій сукупності матеріальних та нематеріальних благ, споживчих вартостей є:

- створені та нагромаджені в країні виробничі фонди, які своєю чергою поділяються на основні й оборотні. До основних належать засоби праці (машини, верстати, устаткування, будівлі, споруди і т.ін.), що використовуються у кількох виробничих циклах. До оборотних – предмети праці (сировина, матеріали паливо та ін.), що витрачаються повністю протягом одного виробничого циклу;

- основні невиробничі фонди, тобто фонди, які функціонують у соціальній сфері, школи, лікарні, житлові будинки, культурно-освітні та спортивні об'єкти;

- домашнє майно населення: житлові будинки, товари довго термінованого використання, одяг тощо;

- товарні запаси народного господарства (запаси готової продукції на складах, резервні та страхові запаси).

Надзвичайно важливим компонентом національного багатства є залучені в процес виробництва природні ресурси: земля, ліс, води, розвідані корисні копалини, повітря.

До нематеріальної форми національного багатства також належать нагромаджені виробничий досвід людей, їх здібності, потреби, творчі обдарування, культурні цінності. Роль цього компонента в умовах НТР надзвичайно зростає.

Розподіл національного багатства в суспільстві залежить від форми власності на засоби виробництва, усієї системи економічних відносин, рівня розвитку продуктивних сил, соціальної культури, політичної, юридичної влади та інших факторів.

Найважливішим якісним показником суспільного виробництва є його ефективність. Розрізняють соціальну й економічну ефективність.

Соціальна ефективність – це відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства, інтересам окремої людини. Основним показником соціальної ефективності є виробництво товарів народного споживання у загальному обсязі виробництва за певний період, як правило за один рік. В Україні споживання у валовому національному продукті становить близько 70% виробництва засобів виробництва – близько 30% споживання.

Економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів при найменших затратах живої та уречевленої праці. Економічна

ефективність є конкретною формою дії економічного закону економії часу.

Зазначимо, що конкретними показниками економічної ефективності є продуктивність і фондомісткість праці, фондовіддача і фондомісткість продукції, матеріаловіддача та матеріаломісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції та ін.

Основні напрямки зростання економічної ефективності в Україні – суттєве зниження енергомісткості (затрати енергії на одиницю продукції приблизно в 2,5 – 3 рази перевищують аналогічні затрати в розвинутих державах світу, нафти у 8 – 10 разів), матеріаломісткості (затрати матеріалів і ресурсів в Україні на одиницю продукції в 2 – 3 рази перевищують аналогічні показники у країнах Заходу), зростання фондовіддачі.

Найважливіша узагальнююча характеристика результативності підприємницького виробництва – його ефективність. Вона виражає відношення величини створених товарів і послуг до сукупних затрат суспільної праці. У найзагальнішій формі ефективність суспільного виробництва можна показати формулою:

$$\text{Ефективність} = \text{товар (результат)} : \text{затрати виробництва}$$

Висновки. Отже, у масштабах підприємницької діяльності, ефективність суспільного виробництва вимірюється відношенням розмірів створеного за певний період часу національного доходу до затрат суспільної праці. Відповідно в галузі, об'єднанні, на підприємствах – відношенням величини чистої продукції до затрат суспільної праці в кожній із цих ланок народного господарства.

Обчислюють виробництво продукції на душу населення за обсягом валового національного продукту, національного доходу, продукції промисловості, сільського господарства, величини наданих послуг. Його розрахунки здійснюються шляхом поділу обсягів валового національного продукту, або національного доходу та інших макроекономічних показників на середньорічну чисельність населення.

В абсолютних величинах найбільшу кількість продукції на душу населення виробляють у Швеції, Швейцарії, Голландії, Ісландії і деяких інших країнах. Добрі показники мають США, Японія, Німеччина, Данія, Австрія. Найбільші обсяги ВВП на одного працюючого в Європі це в Люксембурзі понад 82 тис. \$. В Україні на одного жителя приблизно створено 500 – 600 \$, що менше

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО СПІВЖИТТЯ

мінімальної заробітної плати у США, Німеччині, Франції, та інших країнах.

1. Закон України "Про підприємництво"// Галицькі контракти. – 1998. – №8. – С. 129 – 159.

2. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності. Підручник. Для учнів 10 – 11 кл. /З.С. Варналій, В.О. Сизоненко. – К.: Знання України. – 2004. – 404 с.

3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М. Основи економіки. Навчальний посібник./М. Вачевський, В. Мадзігон. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

4. Виноградська А. Розвиток малого підприємництва// Економіка України. – 1999. – №2. – С. 36.

5. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Основи економічних знань. – К.: Вища школа. – 1998. – 544 с.

6. Давимука С.А. Теоретико-методологічні аспекти приватизації і механізми її реалізації

в Україні/ С. Давимука. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України. – 1998. – 399 с.

7. Єрмошенко М.М. Маркетинговий менеджмент /М. Єрмошенко. – К.: НАУ. – 2001. – 204 с.

8. Ковальчук В.М. Основи ринкової економіки. Підручник для середніх шкіл та професійних училищ./ Ковальчук В.М. – Тернопіль. 1992. – 190 с.

9. Михасюк І.Р., Бернацький І.М. Українське підприємництво в умовах глобалізації/. І. Михасюк, І. Бернацький. – Львів. Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка. 2008. – 56 с.

10. Маниліч М.І., Губатюк І.В. Основи ринкового механізму господарювання. Навчальний посібник/М. Маниліч, І. Губатюк. – К.: – 1992. – 174 с.

11. Мадзігон В.М. Продуктивна педагогіка. Монографія. – К.: Вересень. – 2004. – 324 с.

12. Мочерний С.В. Основи економічної теорії. – К.: Академія. – 1997. – 464 с.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2011

6 червня 2011 року

День журналіста

Щорічне професійне свято працівників засобів масової інформації України. Свято встановлено 25 травня 1994 року Указом Президента України Леоніда Кравчука на підтримку ініціативи делегатів I Всеукраїнського з'їзду редакторів газет і журналів. За дату святкування вибрано 6 червня – день прийняття (6 червня 1992 року) Спілки журналістів України до Міжнародної федерації журналістів.

"Журналістика – професія майже так само давня, як ... словом, це друга найдавніша професія".

Роберт Сильвестр

"Про світле майбутнє піклуються політики, про світле минуле – історики, про світлу сучасність – журналісти".

Жарко Петан

